

**საერთაშორისო შრომითი მიგრაცია:
დადებითი თუ უარყოფითი მოვლენა ქართულ რეალობაში?**

მირანდა ავაქიძე

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
სოციალურ და პოლიტიკურ მეცნიერებათა ფაკულტეტის სტუდენტი
მიმართულება: საზოგადოებრივი გეოგრაფია

მიგრაცია უძველესი სოციალურ-გეოგრაფიული ფენომენია. დღესდღეობით საერთაშორისო მიგრაციამ არნახულ მასშტაბებს მიაღწია. მიგრაციულ პროცესებში განსაკუთრებული ადგილი შრომით მიგრაციას უკავია. ადამიანთა ეკონომიკური ფაქტორებით განპირობებული გადაადგილება საკმაოდ აქტუალურია როგორც მსოფლიოში, ასევე საქართველოში.

მსოფლიოში ეკონომიკური პოლარიზაცია შეიძლება დასახელდეს შრომითი მიგრაციის მთავარ ფაქტორად. როდესაც ახსენებენ ტერმინს მშრომელი მიგრანტი - ძირითადად გულისხმობენ ადამიანებს განვითარებადი ქვეყნებიდან. სწორედ განვითარებადი ქვეყნების მოქალაქეები მიემართებიან განვითარებული ქვეყნებისკენ დასაქმების მიზნით.

XXI საუკუნეში შრომითი მიგრაცია კიდევ უფრო გლობალური მოვლენა გახდა იმიტომ, რომ საზღვრები სულ უფრო და უფრო იშლება. ამავდროულად, სხვაობა განვითარებულ და განვითარებად სამყაროებს შორის კი არ შემცირდა, არამედ კიდევ უფრო გაიზარდა. დღეს მაგ: დანიის მოსახლეობის 1%-ს უფრო მეტი შემოსავალი აქვს ვიდრე მალის, მადაგასკარის ან ტანზანიის მოსახლეობის 95%-ს.

ჩვენს ქვეყანაში ინტენსიური ემიგრაციული ნაკადების გათვალისწინებით უკანასკნელი მეოთხედი საუკუნის განმავლობაში ემიგრაციულმა პროცესებმა მასშტაბი შეიძინა. საქართველოდან სამუშაო ძალის გადინების შედეგად ქვეყანაში სწრაფად მცირდება შრომისუნარიანი მოსახლეობა, რამაც შემცირებული შობადობის გათვალისწინებით, ქართული საზოგადოება მძიმე დემოგრაფიული ვითარების წინაშე დააყენა.

გარდა ამისა, საკმაოდ მტკივნეულია ოჯახის წევრების დაშორება. მეორე მხრივ, მშრომელი მიგრანტები სახლში აგზავნიან ფულად დახმარებას, რომელიც ბევრი ოჯახისთვის არსებობის პრაქტიკულად ერთადერთი საშუალებაა. მიუხედავად იმისა, რომ მიგრაციას სხვა დადებითი მხარეებიც გააჩნია, ჩემი აზრით, საქართველოს კონტექსტში ის უარყოფითი მოვლენაა.

ეკონომიკური მიგრანტებისთვის მთავარ მასტიმულირებელ ძალას მაღალი ანაზღაურების მიღების სურვილი წარმოადგენს, რის საშუალებასაც აძლევს ეკონომიკურად განვითარებული სახელმწიფო. აქედან გამომდინარე, მიგრანტთა ნაკადები თანამდროვე მსოფლიოში, განვითარებული ქვეყნებისკენ არის მიმართული. საქართველოში მიგრაციის თვალსაზრისით არასახარბიელო მდგომარეობაა, რაც ნამდვილად არ გვაძლევს იმის საფუძველს, რომ დადებითად შევაფასოთ ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების დონე, ვინაიდან მიგრაციები სწორედ ეკონომიკურად არასტაბილურ ქვეყნებში იჩენს თავს. მიგრაციისთვის დამახასიათებელია “ტვინების გადინება”, რაც წარმოადგენს ქვეყნის ეკონომიკური ზრდისთვის ხელისშემშლელ ფაქტორს. ამ პროცესის თავიდან ასაცილებლად სახელმწიფოს მიერ შემუშავდა პროგრამა, რომელიც უზრუნველყოფს სტუდენტების საზღვარგარეთ ცხოვრებასა და განათლების მიღებას იმ პირობით, რომ სწავლის დასრულების შემდეგ, ისინი ცოდნის რეალიზებას სამშობლოში მოახდენენ და სულ ცოტა 3 წლის განმავლობაში იმუშავენ თავიანთ ქვეყანაში.¹ მეორე მხრივ, აღსანიშნავია, რომ სტუდენტთა დიდი ნაწილი სწავლას საზღვარგარეთ, მასპინძელი უნივერსიტეტები აფინანსებენ და არა სახელმწიფო. ამ შემთხვევაში ნაკლებად მოსალოდნელია, რომ სტუდენტთა ეს კატეგორია სამუშაოდ სამშობლოში დაბრუნდეს. ყოველივე ეს კი დაკავშირებულია ქვეყანაში შემქნილ იმ არასტაბილურ გარემოებებთან, რომელიც საშუალებას არ აძლევს მოქალაქეებს მათი ცოდნის შესაბამისი ანაზღაურება მიიღონ. აღნიშნული მოვლენა საკმაოდ მწვავე პრობლემაა დღევანდელ რეალობაში. საჭიროა მიმზიდველი სამუშაო გარემოს შექმნა და სოციალურ-ეკონომიკური პირობების გაუმჯობესება, რაც ემიგრანტებს სამშობლოში დაბრუნების სურვილს გაუჩენს.

წლების განმავლობაში ქვეყანა თავს არიდებდა, როგორც მოსახლეობის რაოდენობის რეალობასთან შესაბამისი ციფრის დასახელებას, ისე მიგრაციის სალდოს ზუსტი მაჩვენებლის ჩვენებასაც. განსაკუთრებით 2005 წლიდან ხდებოდა აპელირება იმაზე, რომ საქართველოში მოსახლეობის რაოდენობა იზრდება და სულ უფრო მეტი ქართველი ბრუნდება სამშობლოში. 2014 წლის აღწერამ სრულიად სხვა და შემაფოთებელი სურათი აჩვენა, ვინაიდან აღმოჩნდა, რომ საქართველოს მოსახლეობამ 2002 - 2014 წლებში თითქმის 650 ათასი ადამიანით დაიკლო. ეს იმ პირობებში, როცა სხვადასხვა საერთაშორისო ორგანიზაციების მონაცემებით არ ახასიათებდა ბუნებრივი კლების მაჩვენებელი.² ეს პროცესი კი, რა თქმა უნდა,

¹ განათლების საერთაშორისო ცენტრი, <http://iec.gov.ge/4216>

² მოსახლეობის 2014წლის საყოველთაო აღწერის ძირითადი შედეგები http://census.ge/files/results/Census%20Release_GEO.pdf

უარყოფითად აისახება ქვეყნის დემოგრაფიულ მდგომარეობაზე, მოსახლეობის სქესობრივ-ასაკობრივ სტრუქტურაზე, რადგან იზრდება ქვეყანაში ხანდაზმულ ადამიანთა რაოდენობა, რაც ზრდის ეკონომიკური დამოკიდებულების მაჩვენებელს. ხელისუფლებების მხრიდან მოვლენის მსგავსად წარმოჩენა დაკავშირებული იყო პოლიტიკური პოზიციების შენარჩუნების მცდელობასთან. ამასობაში კი ემიგრაციის პროცესთან დამოკიდებულება სულ უფრო ემსგავსებოდა სირაქლემას პოზიციას. სამწუხაროდ, ჩვენ უკვე აღარ ვდავობთ საქართველოს მიგრაციულ მდგომარეობაზე, რადგან ის ცალსახად არის უარყოფითი, საკითხავი ისაა თუ როგორია ტენდენცია, რომელსაც საიმედო სახე არ უჩანს.

ჩვენ შეგვიძლია ვისაუბროთ, თუ რა ოდენობის ფინანსურ დახმარებას უწევს საქართველოს ემიგრაციაში მყოფი ადამიანების მიერ გამოგზავნილი ფულადი გზავნილები, მაგრამ ძალიან რთულია მათ ეფექტიანობაზე საუბარი. ყველაზე მნიშვნელოვანი ამ ხრივ არის კითხვაზე პასუხის გაცემა: რაში იხარჯება ის თითქმის 1.5 მილიარდი, რომელიც უცხოეთიდან შემოდის? სამწუხაროდ, აღნიშნული თანხა უდიდეს წილად ხმარდება ემიგრანტების საქართველოში მცხოვრები ოჯახების ყოველდღიურ ყოფას და არ მიდის მცირე ან საშუალო ბიზნესში, რაც გულისხმობს იმას, რომ ემიგრაციას შესაძლოა დასასრული არ ჰქონდეს. გარდა ამისა, საოცარი ის არის, რომ ეს თანხა განსაკუთრებით ბოლო წლებში ყოველწლიურად მზარდია, მიუხედავად იმისა, რომ ზოგიერთ იმ ქვეყანაში შეინიშნება პოლიტიკური და ეკონომიკური არასტაბილურობა. აღნიშნული რამ, სამწუხაროდ, ახლა შეიძლება სხვა ფაქტით იყოს გამოწვეული, მაგალითად, იმით, რომ ფულად ტრანზაქციაში უფრო მეტი ადამიანია ჩართული. ეს ასევე განპირობებულია იმით, რომ ჩვენი ქვეყანა ვერ ცვლის ეკონომიკურ პოლიტიკას რადიკალურად, შესაბამისად, ვერ ქმნის სამუშაო ადგილებსაც და მიგრაცია ქსელურ ხასიათს იღებს. აქედან გამომდინარე, მასში ემიგრანტთა მეტი ახლობელი ერთვება. ჩვენს ქვეყანაში საუბრობენ ფულადი გზავნილებისგან შემოსულ დადებით ეკონომიკურ ეფექტზე, თუმცა არ ან ვერ საუბრობენ იმ ეფექტზე, რაც შეეძლო ამ ადამიანებს თავიანთ ქვეყანაში მუშაობით მოეტანათ ქვეყნისთვის. მართალია ამის შეფასება რთულია, მაგრამ ამაზე საუბარი აუცილებელია მხოლოდ იმისთვის მაინც, რომ სწორად შევაფასოთ მიგრაციის დადებითი და უარყოფითი ეფექტი.

ცალკე აღნიშვნის ღირსია ის სოციალური გავლენა, რომელიც ემიგრაციას ახასიათებს. უპირველეს ყოვლისა, ეს არის წლების განმავლობაში დანგრეული ოჯახები. გაეროს ოფიციალური სტატისტიკური მონაცემებით, ქართველ ემიგრანტებს შორის, 43% არის ქალი. სავარაუდოა, რომ მათი უდიდესი ნაწილი არის დედა. ერთი მხრივ საქართველოში არსებული მიგრაციის კვლევის სადავო

მეთოდოლოგიის გამო, როდესაც ადამიანის მიგრანტად იდენტიფიცირება ხდება მხოლოდ საზღვრის გადაკვეთიდან 6-12 თვის განმავლობაში, ჩვენ შეგვიძლია თამამად ჩავთვალოთ, რომ ასობით ქალი ამ სტატისტიკაში ვერ ხვდება. ასე მაგალითად: ადამიანები, რომლებიც სამ თვეში ერთხელ კვეთენ საზღვარს თურქეთიდან კანონით გათვალისწინებული ნორმის ფარგლებში, ვერასოდეს მოხვდებიან მიგრანტთა სტატისტიკაში. სამაგიეროდ, ინაცვლებენ ვიზიტორთა სტატისტიკაში, რაც რეალობისთვის თავის არიდების კიდევ ერთი შემთხვევაა. სინამდვილეში კი 90-იან წლებში ქვეყანაში არსებული კრიზისული მდგომარეობის შემდეგ, ოჯახი დიდწილად დგას ქართველი ქალების გმირობასა და ოჯახისთვის თავგანწირვაზე. თუმცა ამასობაში იზრდება ქართველი ბავშვების ის თაობა, რომელსაც დედასთან ძალიან მწირი კონტაქტი აქვს და დროთა განმავლობაში ეს იქცა ნორმად, ვინაიდან ემიგრაცია არასოდეს სრულდება.

როგორც ვიხილეთ, ემიგრაცია პატარა და განვითარებადი ქვეყნისთვის წარმოადგენს უარყოფით მოვლენას, მიუხედავად იმ ფინანსური სარგებლისა, რომელიც მას გააჩნია. სახელმწიფომ მაქსიმალურად უნდა შეუწყოს ხელი ამ ფინანსების ეფექტურ გამოყენებას და ემიგრანტების ინტეგრაციას თავიანთ სამშობლოში. ეს პროცესი, ცხადია, არ არის იოლი, თუმცა აუცილებელია, ვინაიდან ქართველი ემიგრანტების გამოცდილება და ცოდნა უნდა მოხმარდეს სამშობლოს. აუცილებელია ასევე დემოგრაფიული თვალსაზრისით სიტუაციის გაუმჯობესება, რადგან ამ კუთხით საქართველოში თუ არ იქნა მიღებული შესაბამისი ზომები ლოკალურ და რეგიონალურ დონეზე, უახლოეს მომავალში მოსალოდნელია დემოგრაფიული მდგომარეობის გაუარესება.³ კერძოდ, გაიზრდება ხანდაზმულ ადამიანთა რაოდენობა, რაც გაზრდის დასაქმებული მოსახლეობის ეკონომიკურ დატვირთვას. ეს კი გამოიწვევს საპენსიო სისტემის კრიზისს, შემცირდება შობადობა, რაც პირდაპირპროპორციულად აისახება ქვეყნის ეკონომიკურ მდგომარეობაზე.

³ მელაძე გიორგი „საქართველო და გლობალური დემოგრაფიული პროცესები“, თბილისი 2013. გვ.167